

ПИТАННЯ ПРО УКРАЇНСЬКІ КОСМІЧНІ НОМІНАТИВИ

Федченко Тетяна, ЖТ-72

Тема роботи пов'язана з дослідженням українських космічних номінацій.

Протягом останнього століття цьому питанню присвячено чимало наукових розвідок українських та зарубіжних авторів. Серед лінгвістичних праць, які порушують деякі аспекти проблеми, є спостереження, пов'язані з власними назвами (Ю. Карпенко, М. Рут); зіставного аналізу (Азим-заде, В. Ніконов) і роботи, створені на терені науково-популярної літератури (Г. Бовін, Ф. Зігель, Є. Левітан) та ін.

Космонімічний шар ономастичного простору взагалі тільки починає вивчатись, а ономастичні дослідження довгі роки були зосереджені на аналізі топонімічного та антропонімічного матеріалу.

Вивчення ж космонімічної лексики має істотне значення для становлення української ономастики як системи, бо космонімія оперує назвами реальних об'єктів дійсності і представляє лексику іноді дуже давню за походженням.

Номінація зірок та сузір'їв пройшла довгий шлях формування до назв, відомих сьогодні. Назви зірок та сузір'їв формувалися під впливом бачення світу людьми, міфології, панівної ідеології та суспільно-етичних поглядів. Наслідком такого розвитку стало багатоманіття образів, здатних втілювати космонімію, що робить їх важливим виражальним засобом у літературі та мові.

Українська наукова термінологія різних галузей опрацьована неоднаково. Нерівномірно здійснюється й вивчення окремих терміносистем, хоча за останні роки з'явилося чимало праць, присвячених дослідженню різногалузевої термінології. Більше й повніше з'ясовано історію формування та функціонування термінів суспільних наук, які були об'єктом вивчення у працях різних дослідників. Космонімічна лексика, як компонент мовної системи, підпорядковується її закономірностям.

Давньоруська карта зоряного неба нам невідома, тому що не збереглося жодного опису, не говорячи вже про повний каталог зірок. Згадки про окремі сузір'я розкидані по різних текстах, зокрема й таких, що прямо не стосувалися астрономії. Найпопулярнішими в цей час були *Пляди (Власожельці)*, *Оріон (Кружиліє, або Кружилиця)*, обидві *Ведмедиці*, а також *Молочний Шлях (Чумацький Шлях)*. Птолемеєм, який використав матеріали своїх попередників (Гіпарха), нарахував у

своєму атласі понад тисячу поширених зірок. Скільки їх знали давньоруські вчені — невідомо. Крім того, існують народні назви, які передають різноманітні асоціації, що виникають у людей. Українські народні назви сузір'їв не ввійшли як офіційні в науковий обіг, проте досить точно передають враження, що виникає, коли зіставити розташування зірок із певними предметами, істотами. Так, в Україні *Велика Ведмедиця* — це «*Чумацький Віз*» або «*Великий ківш*»; *Мала Ведмедиця* — «*Малий Віз*»; *Кассіопея* — «*Борона*» чи «*Пасіка*»; *Дельфін* — «*Криниця*»; сузір'я «*Либідь*» по-народному називається «*Хрестом*»; *Орел* — «*Дівчина з відрами*»; зоряне скупчення *Гіади*, що утворює голову *Тільця* — «*Чепіги*»; а зоряне скупчення *Плеяди* — «*Стожари*». Та найбільше синонімічних українських назв має сузір'я *Оріон*. Це — «*Косар*», «*Косарі*», «*Полиця*», «*Граблі*». Внаслідок лексико-семантичного способу творення апелятиви *полиця, орел, хрест* ставали власними назвами.

Досліджуючи космонімічну лексику, ми виділили таким чином лексико-семантичне поле «небесні тіла», до якого входять онімні й апелятивні одиниці й особливості їх уживання в ідіалекті дослідників та учених. Перші й стали об'єктом нашого дослідження.

Значний вплив на розширення космонімічного лексикону справило також використання назв, пов'язаних з Україною. Так рухається навколо Сонця мала планета № 4682, — «*Биков*», що одержала назву на честь українського кінорежисера Леоніда Бикова. Або планета «*Яцків*» № 2728, названа на честь Ярослава Яцківа, видатного ученого. Планета № 2164 — «*Ляля*», названа на честь партизанки, яка загинула в Полтаві; № 2216 — «*Керч*», на честь міста-героя Керч; № 2217 — «*Ельтиген*», на честь Ельтигенського десанту, який висадився поблизу Керчі у 1943 р.; № 1903 — «*Аджимушкай*», на честь героїчного підземного гарнізону тощо.

Отже, космоніми вживаються з відантропонімічними (82%) і відтопонімічними (18%) компонентами.

На формування космонімів в українській лексиці мали вплив особливості життєвого укладу українського народу — більшість автентичних онімів походять від апелятивів побутово-виробничого походження. Значну частину українського космонімічного шару становлять імена видатних українців. Основними напрямками досліджень науковців у цій галузі є порівняльний аналіз космонімічної лексики вірзних мовах, обґрунтування оригінальних слов'янських назв.

Наук. кер. - Євграфова А. О., доцент